Sjöfågeltaxeringen - metod

Inventering av sjöfåglar under häckningstid i alla former av våtmarker (sjöar, åar, strandängar, småvatten och kuster)

Har du några frågor rörande nedan beskrivna metod, hör av Dig till linus.hedh@birdlifge.se eller ulrik.lotberg@birdlife.se.

Sjöfågeltaxeringen är ett samarbete mellan SOF- Birdlife Sverige/samtliga regionalföreningar och Svensk Fågeltaxering. Syftet är att samla in data som i första hand kan användas för att beräkna trender för våtmarksfåglar, dvs. att följa populationsförändringar över tiden.

Omfattar alla typer av blöta miljöer utom mossar (som på nationell nivå täcks väl av standardrutterna). Detta innebär att miljöer som sjöar, vattendrag, småvatten, strandängar och kuststräckor kan ingå.

Omfattar fågelarter knutna till vatten och våta miljöer samt rovfåglar, men inte tättingar. De fåglar som ingår är därmed: lommar, doppingar, hägrar, skarvar, andfåglar, tranor, sumphöns, vadare, måsar, tärnor och rovfåglar. Exakt arturval återfinns i resultatprotokollet.

Sjöfågeltaxeringen innebär att man räknar förekommande fågelindivider, inte antal häckande par.

Sjöfågeltaxeringen sker vid ett tillfälle per rutt och år inom en förutbestämd period i maj månad. Inventeringsperioder är:

10-25 maj i Götaland och Svealand

15-31 maj i Norrland (med viss dragning mot senare delen ju längre norrut man kommer)

När man väl startat ett sätt att räkna på en plats är meningen att man sedan fortsätter att räkna på samma sätt framöver.

En rutt/slinga är inte personlig utan kan/ska tas över av ny inventerare om den förste inventeraren inte längre kan fortsätta med rutten. Man kan också vara flera personer som tillsammans delar på en gemensam rutt/slinga.

Metoder

Sjöfågeltaxeringen har ett relativt fritt upplägg med tre olika varianter. Dessa är

1) punktrutt,

2) fågeltornsräkning

3) inventeringsslinga (linjetaxering)

Punktrutt

Utlägg av rutt

En sjöfågelpunktrutt kan bestå av 1-20 räkningspunkter (för enpunktsrutter se även nedan under **Fågeltornsräkning**). Punkterna ska vara förutbestämda platser varifrån man har möjlighet att överblicka lokalen eller delar av lokalen på ett sätt så att det är möjligt att räkna våtmarksfåglar. Givetvis får man anpassa punkternas exakta plats utifrån hur det ser ut i praktiken även om det innebär att man flyttar något från den förutbestämda platsen. Utlägget av rutt är helt fritt (man bestämmer själv var punkten eller punkterna ska vara), men kan givetvis organiseras inom regional- eller lokalförening på ett sådant sätt att man inte får överlappande punkter/rutter. När rutten väl är utlagd och inventerad för första gången ska den vara exakt densamma, med exakt samma punkter, vid kommande inventeringstillfällen.

Om rutten består av flera punkter ska dessa läggas på ett sådant sätt så att man inte kan räkna samma fågelindivider från flera punkter. Alternativt får man göra bedömningar av om det är individer som man redan räknat eller ”nya” oräknade individer. Grundtanken är hur som helst att varje fågelindivid endast ska räknas en gång.

En rutt som består av flera punkter ska ha dessa fördelade vid samma typ av våtmarksmiljö. Rutten ska med andra ord vara miljöspecifik. Aktuella miljöer kan vara småvatten, sjöar, strandängar, kust etc.

Genomförande av rutt

Inventeringen genomförs en gång per år i maj månad (se perioder ovan). Efter första inventeringstillfället ska man försöka att hålla sig till ungefär samma datum även under kommande år, även om viss flexibilitet givetvis måste tillåtas.

Inventeringen kan genomföras under valfri del av dagen, men när man väl gjort inventeringen för första gången ska man fortsätta och göra kommande inventeringar vid ungefär samma tid på dagen under följande år. På detta vis kan man anpassa inventeringstiden till den del av dagen då bäst ljusförhållanden råder på de aktuella platserna.

Räkningen inleds när man nått den aktuella punkten. Först bokför man starttiden (klockslaget). Därefter ska man räkna alla individer av aktuella arter som man ser (eller hör) och summera dessa per art för punkten ifråga. Man räknar antal individer, inte antal par, men får gärna dela upp observationerna i exempelvis hanar och honor för arter där detta är möjligt. För arter såsom måsar vid kolonier som kan vara svåra att räkna exakt, gör man den bästa uppskattning man kan och noterar den siffran. Man ska endast räkna fåglar av aktuella arter som har koppling till området i fråga. Uppenbart förbiflyttande fåglar ska inte räknas. Man räknar fåglar så länge det behövs, tills man räknat allt som finns att se från punkten. Med detta menas att man räknar de fåglar som är synliga på vattenytor och andra våta områden, art efter art av aktuella arter, till man bedömer att man räknat igenom allt. Man ska med andra ord inte stå och vänta på att fåglar ska komma fram ur vegetation eller anlända flygande från intilliggande områden. Man räknar helt enkelt alla individer av aktuella arter som ”ligger, står eller går framme” och sen är det hela klart. När man räknat allt som finns att se av aktuella arter från punkten avslutar man räkningen, bokför sluttiden (klockslag) och fortsätter till nästa punkt där proceduren upprepas.

Från varje punkt ska det därmed finnas en lista med förekommande arter (av dem som är aktuella), antal för varje art (uppdelat på kön ifall man noterat det så), samt start och slutklockslag för räkningen. Dessa uppgifter ska sedan föras in i resultatprotokollet.

Fågeltornsräkning

Fågeltornsräkning är egentligen en form av punkträkning med endast en punkt som utförs från ett fågeltorn vid en våtmark, sjö, havsvik eller liknande. Rent utförandemässigt skiljer sig inte fågeltornsräkning från punkträkning (för metodik se ovan).

Inventeringsslinga (Linjetaxering)

Räkning med inventeringsslinga innebär att man i långsam takt tar sig runt en hel våtmark, sjö, del av sjö, havsvik, eller längs en strandsträcka samtidigt som man räknar alla fåglar av aktuella arter som förekommer i och i anslutning till våtmarken, sjön, del av sjön, havsviken, eller strandsträckan. Detta innebär att man helt enkelt räknar alla fåglar man ser (och hör) av aktuella arter från hela området som täcks. Givetvis så måste man stanna allt eftersom längs slingan för att kunna räkna fåglar, men räknandet sker successivt och inte från fasta punkter såsom ovan.

Utlägg av slinga

En slinga har ingen bestämd fast längd. Slingan ska på bästa sätt ge möjlighet att räkna alla förekommande fåglar av aktuella arter i det område som man avser täcka. Utlägget av slingan är helt fritt (man bestämmer själv var slingan ska vara), men kan givetvis organiseras inom regional- eller lokalförening på ett sådant sätt att man inte får överlappande slingor. Man bör inte lägga upp slingor på lokaler där man redan har en punktrutt inom systemet. När slingan väl är utlagd och inventerad för första gången ska den vara exakt densamma vid kommande inventeringstillfällen.

Vid inventering av slinga måste man hela tiden göra bedömningar av om man har nya fåglar framför sig eller om det är samma individer som man redan har räknat. Dubbelräkning ska undvikas och varje fågelindivid ska alltså endast räknas en gång. Inventering med slinga är därför något mer krävande än motsvarande från punkter.

Genomförande av slinga

Inventeringen genomförs en gång per år i maj månad (för perioder se ovan). Efter första inventeringstillfället ska man försöka att hålla sig till ungefär samma datum även under kommande år, även om viss flexibilitet givetvis måste tillåtas.

Inventeringen kan genomföras under valfri del av dagen, men när man väl gjort inventeringen för första gången ska man fortsätta och göra kommande inventeringar vid ungefär samma tid på dagen under följande år. På detta vis kan man anpassa inventeringstiden till den del av dagen då bäst ljusförhållanden råder längs den aktuella slingan.

Räkningen inleds när man nått slingans i förväg planerade startpunkt. Först bokför man starttiden (klockslaget). Därefter påbörjar man räkning av alla individer av aktuella arter som man ser (eller hör) längs slingan och summerar till slut dessa per art för hela slingan. Man räknar antal individer, inte antal par, men får gärna dela upp observationerna i exempelvis hanar och honor

för arter där detta är möjligt. För arter såsom måsar vid kolonier som kan vara svåra att räkna exakt, gör man den bästa uppskattning man kan och noterar den siffran. Man ska endast räkna fåglar av aktuella arter som har koppling till området i fråga. Uppenbart förbiflyttande fåglar ska inte räknas. Man räknar fåglar tills man når slingans förutbestämda slutpunkt. När man nått slutpunkten och räknat allt som finns att se av aktuella arter i det område man avser täcka bokför man sluttiden (klockslag) och sedan är inventeringen färdig.

Från varje slinga ska det därmed finnas en lista med förekommande arter (av dem som är aktuella), antal för varje art (uppdelat på kön ifall man noterat det så), samt start och slutklockslag för räkningen. Dessa uppgifter ska sedan föras in i resultatprotokollet.

Positioner för punkter och slingor

Oavsett vilken metod man väljer så ska positioner för punkterna eller slingans sträckning rapporteras in i samband med första inventeringstillfället. När det gäller punkter, inklusive fågeltorn, är den allra bästa varianten att man med hjälp av GPS (eller GPS-funktionen i en smart telefon) bokför punkternas koordinater. På samma sätt vill vi att man i fallet med en slinga förutom start- och slutpunkt också bokför ett antal koordinater längs slingans gång som på så vis beskriver slingan i fråga.

Allra helst vill vi ha koordinaterna i formatet RT-90 (Rikets nät). Koordinaterna skrivs sedan in i filen för koordinatrapportering. I filen finns också instruktioner till hur du enkelt kan hitta koordinater för dina punkter på nätet.

Det går givetvis också bra att skicka in en karta, på papper eller digitalt, som visar var punkterna, fågeltornet eller slingan är belägen. Tänk dock på att kartan ska vara så detaljerad att det utan problem går att koordinatsätta punkter eller slinga i efterhand.

Utrustning

För att genomföra inventeringen behöver man handkikare och sannolikt i de flesta fall även tubkikare. Rutter som endast består av småvatten kan sannolikt täckas väl enbart med handkikare, medan de flesta lokaler vid större våtmarker, sjöar, havsstränder och vikar kräver att man också använder tubkikare. Fältanteckningar görs lämpligen i anteckningsbok och sedan för man över sina noteringar till resultatprotokoll efter slutförd inventering.

Rapportering

Efter utförd inventering skickas ifyllt resultatprotokoll samt koordinatfil/kartmall (OBS endast första året rutten görs), helst som bilaga till ett e-postmeddelande till regional eller lokal samordnare. Kolla på SOF BirdLife's (http://www.sofnet.org/sveriges-ornitologiska-forening/forskning/sjofageltaxeringen/) hemsida för att få reda på vem som är ansvarig i din region. Om det inte finns en regional/lokal samordnare skickas protokollet till sjofagel@birdlife.se.

Organisation

Som nämnt ovan är Sjöfågeltaxeringen ett samarbete mellan BirdLife Sverige, regional-/lokalföreningarna och Svensk Fågeltaxering där alla parter har ett ansvarsområde.

Regionala-/lokala samordnarens uppgifter

Regionalt och/eller lokalt ska en samordnare vara utsedd (av regional/lokal förening). Denna ansvarar för att varje år rekrytera inventerare och ta emot bokningar av inventeringsrutter inom det området hen är utsedd. Samt varje år, förslagsvis i början på mars, höra av sig till inventerare som inventerat föregående år för att få e uppfattning om vilka som kommer att inventera. Det är alltså viktigt att varje samordnare håller en årlig bokningslista som även regional/lokalföreningen har tillgång till. Denna ska innehålla namn, adress och mailadress till den som inventerar så att vi kan skicka ut resultaten.

Samordnaren tar emot inventeringsprotokoll och skickar dessa tillsammans med positioner för nya rutter och slingor (kartor_sjofageltaxering_mall) till Svensk Fageltaxering (fageltaxering@biol.lu.se) senast den 30 september (dessa protokoll finns att ladda ner via länkarna nedan).

SOF BirdLife uppgifter

Samordna inventeringen nationellt och se till att det finns regionala samordnare. Samt tillsammans med svensk Fågeltaxering utvärdera resultatet och göra information och data tillgänglig.

Svensk Fågeltaxerings uppgifter

Står för datalagring och analys.

Mer detaljer om sjöfågeltaxeringen hittar du här:

http://www.sofnet.org/sveriges-ornitologiska-forening/forskning/sjofageltaxeringen/
http://www.fageltaxering.lu.se/inventera/metoder/vatmarksrutter/metodik-vatmarksrutter